Акад. д.т.н. Христо Белоев, почетен ректор и председател на Общото събрание на Русенския университет:

Сигурен съм, че в близко време ще бъде създаден „антидот“ за псевдонаучни публикации

Списание „Стратегии на образователната и научната политика“ успява да балансира между традицията и новаторството

Разговора води
Венцислав ГЕНКОВ

– Акад. Белоев, Вие сте главен редактор на списание „Стратегии на образователната и научната политика“ от 2020 г. Как се промени изданието през тези години, кои постижения бихте откроили и какви цели си поставяте за неговото бъдещо развитие?

– Списанието е изключително авторитетно и престижно и има висок публикационен рейтинг не само в България, но и сред международната научна общност. То се откроява с фокуса си върху актуални проблеми на образованието и науката, както и с лансирането на иновативни теории и подходи, мащабни емпирични резултати и стратегически решения за бъдещето на българското образование и наука в условията на глобализация на научните търсения, все по-високи изисквания към качеството на професионалистите, които излизат на пазара на труда, и конкурентоспособността във всички области на обществения живот. Тематиката на списанието се променя в съответствие с динамиката на обществените промени, но това, което не се променя, е стремежът да се отстояват високи стандарти, етични принципи и поощряване на творческия размах.

– Списанието има над три десетилетия история и утвърдено място сред научните издания в България. Каква е неговата мисия днес и доколко публикуваните на страниците му изследвания успяват да повлияят върху формирането на образователните и научните политики?

– Списанието винаги е било и ще продължава да бъде верен компас, безапелационен стожер и мощен глас в пространството на образованието и науката. Неговата мисия е нелека, защото формирането и утвърждаването на политики е дълъг процес, който изисква изслушването на всички гледни точки и вземането на консенсусни решения. В сферата на образованието и науката този процес е още по-дълъг и сложен, тъй като, от една страна, е насочен към съхраняването на добри традиции, а от друга – към прилагането на иновативни идеи, които съответстват на пулса на времето и имат по-дългосрочен обхват. В този смисъл, списанието успява да балансира между традицията и новаторството, между повелята за промени и опазването на непреходни идеи и ценности.

– Международната видимост и присъствието в авторитетни научни бази данни са сред основните приоритети на съвременните научни издания. Какви са предизвикателствата пред „Стратегии на образователната и научната политика“ в това отношение и какви нови възможности открива преминаването към отворен достъп?

– Благодарение на стриктната издателска политика списанието вече е постигнало своята национална и международна видимост, както и своето влияние в световните бази данни. Преминаването към отворен достъп го направи още по-разпознаваемо, но в същото време с по-голяма острота ще възникнат въпроси за защитата на авторското право и интелектуалната собственост. Но отворената наука е без алтернатива в днешно време и по-широките възможности за отвореност на българската наука към света биха били само от полза за научната общност.

– Като учен с дългогодишен опит и главен редактор на научно списание, какво според Вас отличава една действително стойностна научна публикация? Кои са най-честите слабости в ръкописите, които постъпват за публикуване, и какво бихте посъветвали младите изследователи?

– Стойностните научни публикации най-често са дело на екипи от изследователи. Те се отличават с многоаспектна интерпретация на даден научен проблем, основават се на солидна емпирична база и задължително представят научна новост – оригинална идея, иновативен продукт, новаторски метод или подход. За младите изследователи е по-трудно да намерят „рационалното зрънце“ в необятното море на научните търсения, но бих ги посъветвал винаги да се стремят към практическа приложимост на своето изследване. В съвременния свят трудно се раждат революционни теории, но живият живот непрекъснато поставя предизвикателства, които се нуждаят от прагматични и иновативни решения.

Акад. д.т.н. Христо Белоев е главен редактор на научното списание „Стратегии на образователната и научната политика“ на Национално издателство за образование и наука „Аз-буки“ от 2020 г. Роден е на 15 август 1958 г. в Павликени. Завършва специалност „Селскостопанска техника“ в Русенския университет „Ангел Кънчев“ през 1984 г. През 2008 г. придобива научната степен „доктор на техническите науки“, а през 2009 г. става професор. Избран е за член-кореспондент на БАН през 2014 г., а през 2021 г. – за академик. Дългогодишен ректор на Русенския университет (2007 – 2015 и 2018 – 2023 г.), понастоящем е негов почетен ректор и председател на Общото събрание. Председател е и на Общинския съвет в Русе.

Научните му интереси обхващат земеделската техника, устойчивото земеделие, енергийната ефективност, екологията и висшето образование. Автор и съавтор е на над 450 научни публикации, 35 монографии, 40 патенти и полезни модели и 25 учебници и учебни помагала. Участвал е в над 40 национални и международни научни проекта.

Носител е на редица национални и международни отличия, сред които Наградата „Питагор“ за наука (2013 г.) и орден „Св. св. Кирил и Методий“ – I степен (2016 г.). „Доктор хонорис кауза“ на множество университети в чужбина, а през 2025 г. получава същото отличие и от Русенския университет.

– В академичната общност все по-често се обсъжда натискът учените да публикуват повече, за да изпълняват определени показатели за кариерно развитие. Не създава ли това опасност количеството публикации да бъде поставено пред тяхното качество? Необходими ли са промени в начина, по който оценяваме научния принос?

– Вярно е, че съществува такъв натиск, и то за публикуване в световно признати бази данни, но това е международна тенденция и българските учени не могат да си позволят изоставане. Не съществува опасност критериите за количество да изместят стандартите за качество, тъй като най-реномираните издания имат изключително строги изисквания към представените за публикуване материали. Относно оценката на научния принос мога да кажа, че в България тя е законово обвързана, напр. в Закона за развитие на академичния състав, но каквито и промени да настъпят, смея да твърдя, че те не бива да облекчават изискванията за академично развитие. В противен случай би пострадал авторитетът на нашите учени, които се съизмерват с колегите си в европейската и световната научна общност.

– Изкуственият интелект вече се използва активно при подготовката на научни текстове, обработката на данни и анализа на литературата. Къде според Вас преминава границата между допустимото използване на тези технологии и нарушаването на академичната етика? Готова ли е научната общност за това предизвикателство?

– Все по-осезаемо изкуственият интелект става част от ежедневието ни и ползите от това са неизмерими. В науката обаче използването му наистина е въпрос на академична етика. Поради бързите темпове на развитие на изкуствения интелект научната общност все още не е готова да се изправи пред лавината от информация в уеб пространството, но съм сигурен, че подобно на системите за антиплагиатство, в близко време ще бъде създаден „антидот“ за псевдонаучни публикации.

– През годините сте наблюдавали отблизо развитието на българската образователна система и като преподавател, и като университетски ръководител. Ако днес имахте възможност да предложите три ключови промени в българското образование, кои биха били те?

– Тук бих разграничил средното и висшето образование, защото за двете системи са необходими различни промени. За средното образование основен проблем е изискването за усвояване на огромен обем от знания, които нямат практическа приложимост. Това се видя и в наскоро излезлите резултати от теста PISA. За щастие, проблемът е идентифициран и е планирана промяна в учебните програми. Дано тя да се случи по-бързо. За висшето образование основен проблем е реализацията на завършилите и нейното неравномерно разпределение – големи градове срещу по-малки населени места. В това отношение са необходими държавна политика и стимули за задържане на младите специалисти по родните им места. Друг проблем във висшето образование е необходимостта от по-засилена практическа подготовка на учениците и студентите, като това може да се случи с регламентиране на държавни изисквания за практическо обучение на завършващите.

– Все по-често се говори за необходимостта училището да развива не само знания, но и умения за критично мислене, решаване на проблеми и работа с новите технологии. Успява ли българското средно образование да отговори на тези очаквания? Какво трябва да се промени в учебното съдържание и начина на преподаване?

– Тук отново се връщаме към въпроса за учебните програми в средното образование, които предстои да се реформират. Надявам се, че уменията, които визирате, ще залегнат по-осезаемо в новите учебни програми и новите STEM кабинети във всяко училище ще изпълнят предназначението си.

– Като дългогодишен ректор на Русенския университет „Ангел Кънчев“, имате пряк поглед върху подготовката на студентите и предизвикателствата пред висшето образование. Нуждае ли се българската университетска система от реформа и какво трябва да се промени, за да подготвя по-конкурентоспособни специалисти, отговарящи на потребностите на съвременната икономика?

– Правени са опити за реформиране на българската университетска система, например в посока намаляване броя на университетите, но това не може да се случи по механичен начин. Висшите училища са в остра конкуренция и единствено от тях зависи дали ще успеят да привлекат студенти. Когато едно висше училище отговаря на потребностите на пазара на труда, стреми се към високо качество на обучението и създава мотивираща среда, то е желано и търсено и най-важното – създава привлекателен облик на града, в който се намира, и развива неговата икономика.

– Как си представяте българското училище и университет след десет години и какво трябва да направим още днес, за да бъдат те по-успешни?

– Представям си образование, което продължава да бъде ценност, независимо от поколенческите различия. Искам да вярвам, че човешкият разум ще продължи да властва над бездушните технологии в полза и за доброто на човечеството.